

KATARZYNA JAWORSKA-BISKUP ORCID: 0000-0001-6696-3078
Uniwersytet Szczeciński

Obraz dziecka i dzieciństwa w średniowiecznej literaturze walijskiej

Abstrakt: Artykuł omawia obraz dziecka i dzieciństwa w średniowiecznej Walii w świetle wybranych źródeł. Analizą objęto przekazy kronikarskie, zbiór prawa, prozę i poezję. Na łamach opracowania podjęto takie kwestie jak status dziecka wynikający z przepisów prawnych, tradycje związane z wychowywaniem, relacje rodzicielsko-dziecięce. W konkluzji zebrano najważniejsze wnioski dotyczące postrzegania dziecka w średniowiecznej Walii. Materiał badawczy wskazuje, że dzieci zajmowały ważną pozycję w Walii. Dziecko korzystało z ochrony prawnej, było otoczone opieką zarówno rodziny biologicznej, jak i zastępczej. Ważnym wątkiem w średniowiecznej literaturze walijskiej jest motyw śmierci dziecka i żałoby rodziców.

Słowa kluczowe: Walia, średniowiecze, dziecko, dzieciństwo, prawo, proza, poezja

The Image of a Child and Childhood in Medieval Welsh Literature

Abstract: The paper discusses the image of a child and childhood as presented in medieval Welsh literature based on selected sources. The following issues are scrutinised herein: the legal status of a child, customs related to the child's upbringing, and child-parent relations. The analysed material proves that children occupied an important position in medieval Wales. They enjoyed legal protection and guardianship exercised by both biological and foster parents. A significant trope in medieval Welsh literature is grief and mourning after children's death.

Keywords: Wales, Middle Ages, child, childhood, law, prose, poetry

Przedmiotem niniejszej pracy jest obraz dziecka i dzieciństwa w średniowiecznej Walii ukształtowany na podstawie wybranych źródeł. Na szczególną uwagę zasługują takie kwestie jak sytuacja prawna dziecka, tradycje i zwyczaje związane z wychowywaniem dzieci, motyw miłości matczynej i ojcowskiej, relacje w rodzinie zastępczej oraz utrata dziecka i towarzysząca jej trauma i żałoba. W artykule dokonano także przeglądu najważniejszej literatury dotyczącej tego tematu badawczego. Analizą objęto zarówno literaturę fikcyjną, jak i funkcjonalną, a dokładnie *Pais Dinogad*, *Pedair Cainc y Mabinogi*, *Cyfraith Hywel*, *Brut y Tywysogion* oraz wybrane *marwnadau*.

Najstarszym zachowanym pomnikiem walijskiej literatury dziecięcej jest datowany na około VI/VII w. *Pais Dinogad*, zapisany na marginesach *Y Gododdin*. *Y Gododdin* to poemat upamiętniający zbrojną wyprawę tytułowego plemienia Gododdin do Catraeth (obecnie Catterick w północnym Yorkshire) pod przywództwem Mynyddoga Mwynfawra. W Catraeth armia złożona z 300 wojowników plemienia Gododdin stoczyła bitwę z Anglami z Deiry i Bernicki w 600 r. *Y Gododdin* składa się z *awdlau*, pojedynczych wersów w języku walijskim poświęconych bohaterom poległym pod Catraeth. W bitwie zginęli wszyscy walczący pod banderą Mynyddoga Mwynfawra, z wyjątkiem jednego ocalałego świadka tragicznych wydarzeń. Poemat, przekazywany początkowo w formie ustnej, został spisany w *Llyfr Aneirin*, księdze z około XIII w. Autorstwo *Y Gododdin* przypisuje się Aneirinowi lub Neirinowi, bardowi i wieszczowi. *Y Gododdin* reprezentuje okres w literaturze walijskiej zwany heroicznym, który przypada na moment wycofania się Rzymian z terenów okupowanej Brytanii w V w. do najazdu Anglii przez Normanów w XI w. Tworzona wówczas literatura opiewała zbrojne dokonania wojowników, wypuklając ich przymioty, głównie bohaterstwo, siłę, hart ducha i oddanie przywódcy (Lewis, 1976: 36–37; Jarman, 1976a: 68–80; Breeze, 1997: 13–14; Fulton, 2019: 29–33; Buczek-Zawiła, 2012: 367–370).

W piśmiennictwie poświęconym literaturze walijskiej ścierają się różne koncepcje co do proveniencji i gatunku *Pais Dinogad*. Według niektórych autorów posiada on cechy kołysanki (Jarman, 1976b: 101). Thomas Charles-Edwards klasyfikuje *Pais Dinogad* jako utwór pogrzebowy, lament poświęcony zmarłemu ojcu dziecka (Charles-Edwards, 2013: 372). Andrew Breeze natomiast wysuwa hipotezę, że *Pais Dinogad* stanowił integralną część innej rozbudowanej narracji autorstwa bardów, która nie przetrwała zawirowań czasu (Breeze, 1997: 18–20). Podmiotem lirycznym w *Pais Dinogad* jest matka, kierująca swe słowa do synka o imieniu Dinogad. Z treści wiersza wynika, że chłopczyk jest malutki, prawdopodobnie w wieku niemowlęcym. Zawarty w tytule rzeczownik *pais* w polskim przekładzie oznacza ubranie, okrycie (GPC online)¹. Matka nawiązuje do ubranka dziecka w pierwszej linijce wiersza, mówiąc, że ciało Dinogada okryte jest strojem uszytym ze zwierzęcych skór. W kolejnych strofach kobieta snuje opowieść o walecznym ojcu chłopca, który poległ w bitwie pod Catraeth. Z relacji matki dowiadujemy się, że mężczyzna codziennie wyruszał na polowanie w towarzystwie dwóch psów, Giffa i Gaffa. Następnie matka wylicza różne gatunki zwierząt stanowiące trofea z pogoni. Żadne zwierzę nie zdołało ująć przed dzielnym łowcą, ojcem Dinogada, opowiada kobieta, chyba że miało skrzydła umożliwiające ucieczkę. Bogactwo środków stylistycznych, głównie onomatopei naśladujących odgłosy zwierząt, sprawia, że artyzm utworu można docenić jedynie w wersji oryginalnej. Obok walorów językowych *Pais Dinogad* uwypukla wartości wspólne dla

¹ *Geiriadur Prifysgol Cymru. A Dictionary of the Welsh Language*. University of Wales Centre for Advanced Welsh & Celtic Studies, 2014, <http://geiriadur.ac.uk> (dalej: GPC online).

społeczności o ustroju rodowo-plemiennym, takie jak tężyzna fizyczna, bohaterstwo, honor. Utwór podkreśla także bliską więź matki i dziecka, zacieśnioną w szczególny sposób po utracie bliskiej obu osoby².

Cennym źródłem poznania zwyczajów średniowiecznej Walii jest zbiór opowieści określanych często jako sagi, pod zbiorczą nazwą *Mabinogion*. Kolekcja zachowała się w dwóch rękopisach: *Llyfr Gwyn Rhydderch* z około 1350 r. i *Llyfr Coch Hergest* z około 1400 r. i obejmuje cztery historie/gałęzie zwane *Pedair Cainc y Mabinogi* z około XI i XII w. (*Pwyll Penduic Dyuet, Branwen uerch Lyr, Manawydan uab Llyr, Math uab Mathonwy*), *Tair Rhamant* z około XII i XIII w. (trzy romanse arturiańskie pod tytułem *Gereint uab Erbin, Owein neu Iarllles y Ffynnwawn i Peredur*) oraz pozostałe teksty powstałe w okresie XI–XIII w., takie jak *Culhwch ac Olwen, Breudwyd Maxen, Breudwyd Ronabwy, Cyfranc Lludd ac Llefelys* (Breeze, 1997: 63; Luft, 2019: 73). Z całego korpusu *Mabinogion*³ skarbnicą wiedzy na temat dziecka i dzieciństwa jest cykl *Pedair Cainc y Mabinogi*, stąd warto poświęcić mu szczególną uwagę⁴.

Pedair Cainc y Mabinogi porusza zagadnienia rodzicielstwa, zwłaszcza macierzyństwa, utraty dziecka, bezpłodności, relacji rodzic-dziecko. Wątki te najbardziej ilustrują kobiece postaci pierwszej i drugiej części. Rhiannon, bohaterka opowieści o Pwyllu, księciu Dyfed, po długich staraniach o dziecko rodzi syna. Świeżo upieczonej matki i noworodka doglądają kobiety pełniące służbę we dworze. Znużone, pogrążają się w głębokim śnie. Po przebudzeniu odkrywają, że dziecko zniknęło. Aby uniknąć srogiej kary za rażące niedbalstwo, piastunki uciekają się do oszustwa i krzywoprzysięstwa⁵. Decydują się wyjawić Rhiannon, że w przyływie nagłego szału poporodowego dokonała dzieciobójstwa. Uprawdopodobniają relację spreparowanymi dowodami rzekomej zbrodni. Smarują ręce i ciało śpiącej położnicy krwią zabitych szceniąt, a u jej stóp kładą zwierzęce kości. Rhiannon nie daje wiary służkom i próbuje je przekonać, aby wyjawyły prawdziwe okoliczności zniknięcia syna. Kobiety pozostają jednak nieprzejednane i uparczywie obstają przy swej wersji wydarzeń. Po tym jak wiadomość o zbrodni dociera na dwór, Rhiannon ponosi karę za zabójstwo dziecka.

W tym samym czasie Teyrnon, pan Gwent Is Coed, odnajduje małego chłopca. Nie mając wiedzy o jego pochodzeniu, przynosi dziecko żonie: „Mae

² Treść *Pais Dinogad* podają za: Breeze (1997: 19) i Conran (1992: 117).

³ W literaturze przedmiotu przyjęto, że nazwę *Mabinogion* stosuje się do oznaczenia całej kolekcji walijskiej prozy średniowiecznej, a dokładnie kolekcji jedenastu opowieści. *Mabinogi* natomiast opisuje cztery historie przedstawiające losy tytułowych bohaterów: Pwylla, Branwen, Manawyddana i Matha (Luft, 2019: 85).

⁴ Wersję oryginalną w języku walijskim podają za Williams (1930). Przekład w języku angielskim: Davies (2007). Streszczenie *Mabinogi* w języku polskim zawiera A. Buczek-Zawiła (2012: 375–381).

⁵ Z rozmowy kobiet dowiadujemy się, że niedochowanie należytej staranności w sprawowaniu opieki nad noworodkiem, skutkiem której było uprowadzenie dziecka, penalizowano karą śmierci. W kontekście całości materiału źródłowego była to najwyższa z możliwych kar, przewidziana jedynie za niektóre kategorie kradzieży.

ymma mab it, heb ef, os mynny, yr hwnn ny bu yt eiroet” [„Oto syn, rzekł, którego nigdy nie miałaś”] (Williams, 1930: 23)⁶. Pragnienie posiadania potomstwa jest tak silne, że kobieta nakłania męża do zatajenia prawdy o cudownym znalezisku. Wtajemnicza powiernice, że była w stanie błogosławionym, a chłopiec jest jej biologicznym dzieckiem. Plan małżonków zostaje przypieczętowany chrztem chłopca i nadaniem mu imienia Gwri Wallt Euryn. Gwri dorasta, a wieści o nieszczęściu Rhiannon docierają do Teyrnona. Mężczyzna dostrzeżga podobieństwo chłopca do Pwylla, co skłania go ostatecznie do ujawnienia prawdy o pochodzeniu wychowanka małżonce. Oboje stają przed trudną i bolesną decyzją – muszą oddać dziecko biologicznym rodzicom. W końcowej scenie dochodzi do przekazania zaginionego syna Rhiannon i Pwyllowi. Chłopiec otrzymuje nowe imię, Pryderi, które oznacza strach, troskę, niepokój, lęk (GPC online). Imię dziecka odnosi się do przeżyć matki w trakcie siedmioletniego okresu rozłąki. W rozmowie z Pwylllem Teyrnnon zdradza żal z powodu rozstania z dzieckiem. Wspominając żonę, wtrąca: „y wreic aë magwys ef, nyt oes yn y byt dyn uwy y galar no hi yn y ol” [„nie ma na świecie nikogo, kto jest pogrążony w większej rozpaczycy jak kobieta, która go wychowała”] (Williams, 1930: 26). Wyraz *galar* użyty przez Teyrnnona ma wiele znaczeń. Konotuje on takie stany emocjonalne jak żal, smutek, żaloba, tęsknota, lament (GPC online). W słowach Teyrnnona wybrzmiewa matczyzna tęsknota za dzieckiem i dotkliwe cierpienie wywołane rozłąką. Autor tej części *Mabinogi* w sposób wyjątkowy pokazał uczucia dwóch kobiet: tej, która dziecko urodziła, jak i tej, która je adoptowała i wychowała.

Druga gałąź *Pedair Cainc y Mabinogi* opowiada historię Branwen zaślubionej królowi Irlandii o imieniu Matholwch. W rok po weselu Branwen rodzi chłopca, który otrzymuje imię Gwern. Podczas pobytu w Brytanii Matholwch doznaje zniewagi ze strony przyrodniego brata Branwen, Efnysiena. W akcie niepochamowanej furii Efnysien okalecza konie irlandzkiego władcy. Mimo wypłaconej nawiązki mającej zadośćuczynić potwarzy, Matholwch ulega namowom możnowładców w Irlandii i karze Branwen za występki brata. Zniewolona Branwen wysłała list do Bendigeidfrana z prośbą o ratunek. Poruszony historią siostry król Brytanii staje na czele ekspedycji mającej na celu oswobodzenie kobiety spod tyranii męża. Do Irlandii przybywa też Efnysien, czarny charakter tej części *Mabinogi*. W jednej ze scen jesteśmy świadkami zabójstwa małego Gwerna. Efnysien poleca chłopcu podejść do ognia, po czym wrzuca dziecko w płomień. Branwen próbuje wskoczyć w palenisko, aby ratować syna, ale zostaje powstrzymana przez Bendigeidfrana. Utrata dziecka i konflikt brytyjsko-irlandzki, którego Branwen jest bezpośrednią przyczyną, powodują, że serce kobiety pęka z żalu. Ciało Branwen, jak podaje redaktor tej części *Mabinogi*, zostaje złożone w grobie nieopodal rzeki Alaw w Anglesey.

⁶ Wszystkie polskie przekłady walijskich fragmentów są mojego autorstwa.

Pedair Cainc y Mabinogi opisuje nie tylko miłość matczyną. Zbiór ilustruje także przywiązanie mężczyzny do dziecka. Zdaniem Llinos Beverley Smith średniowieczna literatura walijska uwypukla silną relację między bratem matki a jej dziećmi. Wuj pełnił rolę mentora, patrona i nauczyciela (Smith, 1992: 8–9). Relacja wuj/siostrzeniec pojawia się w drugiej i czwartej części *Mabinogi*. Jak wspomniano wyżej, Gwern ginie w bestialski sposób z rąk pałającego rządzą zemsty własnego wuja, Efnysiena. Jedną z bohaterek czwartej części *Mabinogi* jest Aranrhod, kandydatka na *troeddiog*, osobę we dworze podtrzymującą stopy króla. Aby dostąpić tej funkcji, Aranrhod musi najpierw poddać się testowi mającemu wykazać dziewictwo. W trakcie przechodzenia przez różdżkę ułożoną na ziemi przez Gwydiona kobieta upuszcza najpierw chłopca, który otrzymuje imię Dylan, a następnie małą kropelkę. Tajemniczą kropelkę Gwydion umieszcza w pudełeczku i zabiera ze sobą. Pewnego dnia słyszy dobiegający z wnętrza krzyk dziecka. Oczom Gwydiona ukazuje się niemowlę. Mężczyzna przygarnia chłopca i obejmuje go opieką. Gwydion i malca łączy silna zażyłość. Cytując stosowny fragment oryginału: „Ar mab a ymgeneuinawd ac ef, ac a’y carawd yn uwy noc un dyn” [„Chłopiec przywiązał się do niego i kochał bardziej niż kogokolwiek”] (Williams, 1930: 78). Pewnego dnia Gwydion zabiera chłopca na dwór matki, Aranrhod. Matka nie tylko odmawia nadania synowi imienia, ale także rzuca nań przekleństwo, przepowiadając, że nigdy nie znajdzie żony. Dzięki przebiegłości i sprytowi Gwydiona chłopiec ostatecznie dostaje imię Lleu i poślubia panią stworzoną z kwiatów.

Obok motywów dziecięcych i rodzicielskich *Pedair Cainc y Mabinogi* dokumentuje wiele zwyczajów związanych z narodzinami i wychowywaniem dzieci. Na podstawie *Pedair Cainc y Mabinogi* możemy wnioskować, że powszechną praktyką w społeczności walijskiej było rodzicielstwo zastępcze. Instytucja ta polegała na przekazaniu dziecka pod opiekę rodziców zastępczych na określony czas, zwykle w celach edukacyjnych i wychowawczych (Smith, 1992: 12–13; Charles-Edwards, 2013: 298–300). Rodzicielstwo zastępcze nie ograniczało się wyłącznie do jednej rodziny. Dziecko mogło zmieniać rodziców. Przykłady pieczy zastępczej znajdujemy w każdej części *Pedair Cainc y Mabinogi*. Pryderi, syn księcia Pwylla, zostaje przysposobiony przez Teyrnona tuż po urodzeniu. Po powrocie do Dyfed oddano go ponownie pod opiekę Pendarana Dyfeda. Gwern, syn Branwen i Matholwcha, znajdował się pod opieką rodziny, która cieszyła się szacunkiem i poważaniem w Irlandii. Kolejny dziecięcy protagonista, Lleu, trafia do pieczy rodziców zastępczych w Dinas Dinlleu. Culhwch, młodzieniec z historii *Culhwch ac Olwen*, był wychowywany przez rodziców zastępczych, zanim wstąpił w konkury o rękę pięknej Olweny. Mimo licznych odniesień do rodzicielstwa zastępczego *Pedair Cainc y Mabinogi* nie podaje szczegółów, w jaki sposób opieka ta była sprawowana. O rodzicielstwie zastępczym nie ma wzmianki w zbiorze prawa walijskiego⁷. Opierając się

⁷ Por. odmienne regulacje w prawie irlandzkim (Ni Chonail, 2008: 1–31).

na *Pedair Cainc y Mabinogi*, możemy jedynie wnosić, że przysposobiony miał określone obowiązki, głównie natury finansowej i opiekuńczej, wobec rodziców przysposabiających, które nie wygasły po ustaniu opieki. Celem ilustracji przytoczmy treść pierwszej gałęzi. Po odkryciu prawdziwej tożsamości małego Pryderiego Teyrnnon informuje żonę, że chłopiec musi wrócić do rodzzonego ojca. Z rozmowy obojga dowiadujemy się, że więzi między dzieckiem a przysposabiającymi rodzicami zostaną podtrzymane. Pryderi, jak przekonuje kobieta, na zawsze pozostanie dobroczyńcą i wspomożycielem rodziców, którzy zapewnili mu dach nad głową w pierwszych latach życia. Szczególna relacja łączyła także rodziców biologicznych i zastępczych. Pwyll deklaruje Teyrnnonowi, że do końca swych dni będzie wspomagał sąsiada. Dozgonna wdzięczność nie ograniczała się jedynie do słów. W podziękę za trud wychowania Pryderiego Teyrnnon otrzymuje od Pwylla kosztowności, konie i psy. Na podstawie pierwszej części *Mabinogi* wnosimy, że nie było sztywnej granicy wieku, kiedy rodzicielstwo zastępcze dobiegało kresu. Możliwe, że takim momentem było osiągnięcie dojrzałości fizycznej i psychicznej przez dziecko. Pryderiego, jak czytamy w *Pedair Cainc y Mabinogi*, wychowywano starannie do czasu, kiedy stał się najładniejszym i najzręczniejszym młodzieńcem w całym królestwie. Warto także dodać, że więzy rodzinne łączyły nie tylko dziecko i rodziców, ale również dzieci przysposobione i biologiczne. Rodzeństwo udzielało rad w kwestiach małżeństwa i rodziny, przede wszystkim wyboru partnera i rozwiązania związku oraz wsparcia w razie napaści zbrojnej.

Czwarta część *Mabinogi* ilustruje instytucję mamki. Zwyczaj dokarmiania dzieci przez kobiety niebędące matkami, zwykle w zamian za określone wynagrodzenie lub apanaże, był powszechnie stosowany w średniowieczu. Praktyka oddawania noworodka obcej kobiecie do wykarmienia była uzasadniona przede wszystkim brakiem pokarmu pochodzącego od matki (Smith, 1992: 11–12; Żołądź-Strzelczyk, 2006: 112–116). Wracając do *Pedair Cainc y Mabinogi*, w czwartej części tego cyklu czytamy, że Gwydion, który objął w opiekę Lleua, udał się do miasta, aby przekazać dziecko mamce. Cytując oryginał: „Ac ef a gymerth y mab y rwng y dwylaw ac a gyrchwys y dref ac ef, lle y gwydat bot gwreic a bronneu genti” [„Wziął chłopca w ramiona i zaniósł go do miasta, gdzie mieszkała kobieta karmiąca”] (Williams, 1930: 74). Zwrot „gwreic a bronneu genti” znaczy dosłownie „kobieta z piersiami”, co wskazuje, że była to kobieta mająca pokarm. Chłopiec pozostał pod nadzorem mamki przez pierwszy rok życia.

Pedair Cainc y Mabinogi daje nam wgląd w fazy rozwoju dziecka. Na podstawie tego cyklu widzimy, że dojrzałość oceniano na podstawie wyglądu fizycznego, tężyzny oraz zdolności do walki i jazdy konnej. Z relacji rodziców zastępczych dowiadujemy się, że Pryderi dorastał wyjątkowo szybko w porównaniu z rówieśnikami. W wieku dwóch lat był tak silny jak dziecko sześciolatnie. Zanim osiągnął czwarty rok życia, interesował się końmi. Lleu, bohater czwartej części *Mabinogi*, spędził pierwszy rok życia u mamki. W wieku dwóch

lat zamieszkał we dworze wraz z Gwydionem. Przebywał tam do czwartego roku życia. Potem został umieszczony w Dinas Dinlleu do momentu, aż osiągnął dojrzałość i opanował jazdę konną.

W kontekście przytoczonych przykładów pozostaje odpowiedzieć na pytanie, skąd tak wiele odniesień do dzieci, dzieciństwa i relacji dorosłego z dzieckiem w *Pedair Cainc y Mabinogi*. Andrew Breeze, historyk i profesor literatury, popularyzuje koncepcję, kontestowaną przez niektórych komentatorów⁸, że obecność wątków rodzinnych w *Pedair Cainc y Mabinogi* świadczy o tym, że autorem zbioru jest kobieta, a dokładnie Gwenllian (c. 1097–1136). Gwenllian była córką Gruffudda ap Cynana (c. 1055–1137), władcy Gwynedd, żoną Gruffudda ap Rhysa (1090–1137), księcia Deheubarth. Gwenllian została uprowadzona, a następnie zamordowana podczas oblężenia zamku w Kidwelly przez Normanów w 1136 r. Według hipotezy Andrew Breeze’a cykl *Pedair Cainc y Mabinogi* powstał w okresie pomiędzy 1120–1136 r. (Breeze, 1997: 74–79; Breeze, 2018: 47–62). Sabine Heinz z kolei przytacza inną interpretację. Zdaniem autorki motywy kobiece i dziecięce w *Pedair Cainc y Mabinogi* ilustrują plemienną, przed-feudalną proveniencję zbioru. W społecznościach o ustroju rodowo-plemiennym dzieci otaczano wyjątkową troską i ochroną. Było to spowodowane wysoką śmiertelnością, przede wszystkim w wyniku chorób, niehigienicznych warunków życia i licznych działań zbrojnych. Dzieci zapewniały przetrwanie i przedłużenie rodu, były gwarancją ciągłości danej społeczności (Heinz, 2010: 43–58).

Teoria Sabine Heinz wpisuje się w kontekst całej serii *Mabinogion*. Porównanie *Pedair Cainc y Mabinogi* z romansami arturiańskimi, które powstały prawdopodobnie około XII i XIII w., pokazuje ewolucję społeczną, jaka nastąpiła w Walii na przestrzeni XI–XIV w. na skutek wpływów francuskich, inkorporowanych po najeździe Anglii przez Normanów w XI w. Historie o Arturze zawierają mniej odniesień do dziecka i dzieciństwa. Widoczna jest także większa rola zwierzchnika feudalnego w funkcjonowaniu rodziny. Głównym wątkiem opowieści arturiańskich jest honor, etos rycerski, etykieta dworska i pomsta osoby pokrzywdzonej. Nie znajdziemy w tych opowiadaniach epizodu o utracie dziecka czy braku potomstwa. Mniej jest też aluzji do rodzicielstwa zastępczego. Redaktorzy romansów arturiańskich kładą nacisk na inne wartości. Lojalność wobec braci przysposobionych w społeczeństwach rodowo-plemiennych ustępuje wierności mistrzowi i drużynie.

Przejdźmy w kolejnej części wywodu do literatury funkcjonalnej, a dokładniej prawa walijskiego. Podstawowym źródłem, które zawiera przepisy regulujące sytuację prawną dziecka w średniowiecznej Walii, jest zbiór prawa *Cyfraith Hywel*, spisany w X w. prawdopodobnie przez Hywela Dda (c. 880–

⁸ W literaturze przedmiotu dominuje pogląd, że przekazywane w formie ustnej historii z serii *Mabinogi* zostały spisane przez redaktora lub redaktorów około XI i XII w., w okresie pomiędzy podbojem normandzkim w 1066 r. a stłumieniem walk o niepodległość Walii przez armię Edwarda I w 1282 r. (Luft, 2019: 73–74).

949/950), króla Deheubarth. W prawie Hywela Dda nie istnieje odrębna część poświęcona wyłącznie dzieciom. Regulacje w tej materii są rozproszone w różnych księgach, głównie księdze dedykowanej małżeństwu i rodzinie⁹.

Z lektury tego źródła wynika, że matkę i dziecko otaczano ochroną prawną, która obejmowała zarówno okres prenatalny, jak i okres tuż po urodzeniu. Uszczerbek fizyczny zadany kobiecie brzemiennie dawał podstawę do odszkodowania w wysokości uzależnionej od trymestru ciąży (Jenkins, 1990: 129–130). Prawo nakładało liczne obowiązki na ojca dziecka. Na uwagę zasługuje jeden z zapisów stanowiący, że jeśli mężczyzna doprowadził kobietę do obcowania płciowego, w wyniku którego poczęte zostało dziecko, musiał otoczyć je opieką i łożyć na nie przez pierwsze lata życia. Ojciec, zgodnie z prawem, przekazywał na wychowanie potomka ekwipunek w postaci mlecznej krowy, odzienia, naczyń i zboża (Jenkins, 1990: 51). Mleko i zboże zapewniało wyżywienie, ubrania chroniły przed chłodem, przedmioty używane na co dzień (jak naczynia) służyły do przygotowywania i podawania posiłków. Prawo rozwodowe określało, że po ustaniu związku małżeńskiego opieka nad wspólnymi małoletnimi dziećmi należała do obojga rodziców. Pod pieczę ojca miał pozostawać najstarszy i najmłodszy syn (Jenkins, 1990: 45). Prawo nie różnicowało sytuacji dzieci prawych i nieprawych. Potomstwo korzystało z równych uprawnień w zakresie posiadania i dziedziczenia pod warunkiem, że ojciec dokonał oficjalnej afiliacji dziecka, która odbywała się według ustalonej procedury w kościele, przy wykorzystaniu relikwii (Jenkins, 1990: 132–137). Refleksy tej zasady prawnej odnajdujemy w prozie walijskiej, gdzie bohaterowie anonsowani są jako synowie i córki ojców. Na przykład Pryderi występuje jako Pryderi, syn Pwylla Pen Annwfn. Pryderi poślubia Cigfę, córkę Gwyna Gohoyw.

Chłopcy osiąkali pełnoletniość z chwilą ukończenia czternastego roku życia. Kres dzieciństwa dziewczynek określano natomiast na dwunasty rok życia. Niepełnoletnie dzieci były pozbawione zdolności do czynności prawnych. Wszelkie decyzje w ich imieniu podejmował ojciec. Ojciec był beneficjentem nawiązki w przypadku pokrzywdzenia dzieci przez osoby trzecie, dysponował i zarządzał ich majątkiem, ponosił odpowiedzialność za występki. Miał też prawo karcenia dzieci za wszelkie przejawy niesubordynacji (Jenkins, 1990: 130–132). Warto dodać, że pewne czynności prawne były dozwolone już w wieku siedmiu lat. W prawie zobowiązań umownych osoba powyżej siedmiu lat mogła występować w roli strony umowy zwanej *briduw*, jeśli była ochrzczo-
na. *Briduw* było specjalnym rodzajem zobowiązania polegającym na wymianie obietnic, uścisku rąk symbolizującym zawiązanie transakcji i wypowiedzeniem formuły „Bóg mi świadkiem” (Jenkins, 1990: 78).

Utrata dziecka, niezależnie od okoliczności, czy to w wyniku choroby, wypadku czy działań zbrojnych zawsze była dla rodzica ogromną traumą. Lite-

⁹ Treść przepisów prawnych podaję za angielskim tłumaczeniem zbioru: D. Jenkins (red./tłum.). (1990). *The law of Hywel Dda: law texts from medieval Wales*. Llandysul: Gomer Press.

rackie obrazy Rhiannon, odseparowanej od Pryderiego, czy Branwen będącej świadkiem zabójstwa własnego dziecka, nie są jedynymi egzemplifikacjami tego motywu w średniowiecznej literaturze walijskiej. O rodzicach opłakujących śmierć dzieci wspominali kronikarze. Rękopis *Brut y Tywysogion*, datowany na XIII w.¹⁰, notuje śmierć Rhuna, syna Owaina ap Gruffydda, władcy Gwynedd. Rhun, najstarszy potomek Owaina, zmarł prawdopodobnie w wieku młodzieńczym około 1146 r. Z *Brut y Tywysogion* dowiadujemy się, że po śmierci syna Owain pogrążył się w takiej rozpacz, że nic nie sprawiało mu radości, ani poczekające rozmowy, ani drogocenne przedmioty. Książę Gwynedd popadł w całkowity letarg do tego stopnia, że nie interesowały go nawet sprawy królestwa. Jak podaje dzieło, władca wrócił do sił dzięki opatrności bożej. Dawny wigor zagościł w jego ciele, kiedy oddziały walijskie zajęły zamek w Gwyddgrug (Williams, 1860: 167–173).

Najdobitniejszą ilustracją motywu śmierci dziecka w literaturze walijskiej jest gatunek określany jako *marwnad* (lament, tren). Poeci walijscy komponowali *marwnadau* ku pamięci zmarłych. W średniowiecznej literaturze walijskiej znajdujemy *marwnadau* poświęcone władcom, patronom, bliskim przyjaciółom i ich rodzinie. Na szczególną uwagę zasługują *marwnadau* dedykowane dzieciom zwane *marwnadau plant* (treny dziecięce)¹¹. Celem ilustracji przytoczone zostaną pozycje trzech walijskich poetów, których okres twórczy przypada na XV w. – Gwilyma ap Sefnyna, Lewysa Glyn Cothiego i Ieua Gethina¹².

Gwilym ap Sefnyn pochodził z Anglesey, regionu północnej Walii. *Marwnad i'w Ddeg Plentyn*, powstały prawdopodobnie około 1420 r., opisuje śmierć dziesięciorga dzieci poety. Z treści wiersza wynika, że dzieci zabiła plaga Czarnej Śmierci, która nawiedziła Europę w 1347 r. Zaraza nie oszczędziła także Walii, dziesiątkując niekiedy całe lokalne społeczności. Choroba dotarła do Walii od strony południowej Anglii na przełomie 1348 i 1349 r. Kolejna fala epidemii wybuchła kolejno w latach 1361 i 1362 oraz 1369. Poza skutkami demograficznymi Czarna Śmierć nie pozostała bez wpływu na stosunki ekono-

¹⁰ *Brut y Tywysogion* to kronika spisana po łacinie około XIII w. prawdopodobnie w opactwie Strata Florida, Ceredigion. Obok wersji w języku łacińskim rękopisy Peniarth MS 20 i *Llyfr Coch Hergest* zawierają wersje kroniki w walijskim przekładzie. Pierwszy wpis w *Brut y Tywysogion* dotyczy 682 r., daty śmierci Cadwaladra, władcy Brytanii. Kronikę kończy 1282 r., w którym śmierć poniósł Llywelyn ap Gruffudd, ostatni książę Królestwa Północnej Walii. Wersja w Peniarth MS 20 notuje jako ostatni wpis 1332 r. (Smith, 2006: 299–300).

¹¹ *Marwnadau plant* zebrał w całość Dafydd Johnston w pozycji: D. Johnston (tłum.). (1993). *Galar y Beirdd. Marwnadau Plant. Poet's grief. Medieval Welsh elegies for children*. Cardiff: Tafol. Tomik ten, którego fragmenty przytaczam w niniejszej pracy, zawiera *marwnadau* w oryginalnej wersji walijskiej i angielskim tłumaczeniu autora.

¹² *Marwnadau* nie doczekały się przekładu na język polski. W opracowaniu podaję jedynie literalne brzmienie wybranych fragmentów wierszy wraz z komentarzem. Stworzenie walijsko-polskiej antologii średniowiecznej poezji stanowi przedmiot badawczy na odrębne studium.

miczne i społeczne. Wielu mieszkańców Walii musiało opuścić rodzinny kraj w poszukiwaniu lepszych warunków życia, zwykle w sąsiedniej Anglii (Rees, 1920: 115–135). Oprócz Gwilyma ap Sefnyna śmierć dzieci w wyniku Czarnej Śmierci oplakiwali inni poeci, między innymi Llywelyn Fychan w *marwnad* zatytułowanym *Haint y Nodau* (Huws, 2018: 143–149).

Gwilym ap Sefnyn rozpoczyna lament od wyrazu ogromnego bólu po stracie wszystkich pociech. Swe cierpienie poeta porównuje do boleści Adama wygnanego z raju po zjedzeniu owocu z zakazanego drzewa. W kolejnych strofach Gwilym ap Sefnyn wspomina zmarłe dzieci. Hywel, przypuszczalnie najstarszy z potomków Gwilyma, przedstawiony jest w następujący sposób: „Nid oedd well gŵr, milwr mawr, / na Hywel, fy neheuwawr; / marchog teg wrth fynegi” [„Nie było lepszego młodzieńca, wspanialszego/większego wojownika / niż Hywel, mój zwinny bohater/przywódca; / owiany sławą znakomity jeździec”] (Johnston, 1993: 62). Obok ducha walki, odwagi i sprawności w jeździe konnej, wysoko cenionych w okresie średniowiecza, poeta wskazuje na tężyznę fizyczną Hywela: „mab oedd fwy lawer na mi” [„chłopiec był większy ode mnie”] (Johnston, 1993: 62). Poeta wspomina dalej Iorwertha Gethina: „Difeth oedd Iorwerth Gethin, / a drud y cyfeiriair drin, / a hoyw ysgolhaig huawdl, / a deunydd prydydd pêr awdl” [„Iorwerth Gethin był bez skazy, / odważnie stawał do walki na polu bitwy, / był błyskotliwym uczonym, / i miał zadatki na poetę/na układanie awdl”] (Johnston, 1993: 62). Linijkę kończy wyraz *awdl*, który oznacza rodzaj wiersza zapisanego w formie *cynganedd*. Z opisu Iorwertha można czerpać ważne wnioski dotyczące postrzegania dziecka w średniowiecznej Walii. Dla rodzica istotna była nie tylko dojrzałość fizyczna potomka, ale także jego wrażliwość na poezję i zdolności artystyczne. W społeczeństwie walijskim istniał kult poezji, który przejawiał się między innymi w organizowaniu festiwali celebrujących sztukę, mecenatem sprawowanym przez władców nad artystami. Powszechną tradycją było także przekazywanie fachu z ojca na syna. W średniowiecznej Walii istniały klany poetów i prawników (Andrews, 2007: XXXI). W kolejnej części wiersza poeta wymienia Gwilyma, Wiliama¹³ i dwoje dzieci o imieniu Gruffydd: „F’anrhaith oedd Wiliym, rym rhydd, / oreuffawd, a’r ddau Ruffydd. / Glana’ dyn – gwae galon ei dad! – / oedd Wiliam yn y ddwywlad” [„Gwilym był skarbem, silny, wolny, dopisywało mu szczęście, i dwóch Gruffyddów – żal ścisza serce ojca! – Wiliam był najbardziej urodziwy/najprzystojniejszy w dwóch krainach”] (Johnston, 1993: 64). Jak wspomina ojciec żałobnik, Gwilym był dla niego skarbem i siłą. Chłopcu zawsze sprzyjała dobra passa. Wyraz *oreuffawd* oznacza dosłownie najszcześniejszy, mający wyjątkowe szczęście. Wiliam wyróżniał się urodą. Był

¹³ David Hale wskazuje, że niektóre rękopisy zawierające wiersz Gwilyma ap Sefnyna wymieniają jednego chłopca o imieniu Wiliam. Gwilym, jak zauważa David Hale, jest walijskim odpowiednikiem angielskiego imienia William, co może wskazywać, że poeta upamiętnia jednego syna używając dwóch różnych imion. Taki zabieg mógł zostać podyktowany wymogiem zachowania formy *cynganedd* (Hale, 2018: 188).

najładniejszym, najprzystojniejszym chłopcem. Najmniej informacji znajdziemy o Rhobinie, Rhysie i dwóch Gruffyddach. Przy Rhobinie i Rhysie ojciec jedynie wspomina, że ogromną radość sprawiała mu opieka nad nimi: „Llawen oeddwn, gwn ganllys, / wrth feithrin Rhobin a Rhys” [„Ja, który znam setki dworów, czerpałem radość z opieki nad Rhobinem i Rhysem”] (Johnston, 1993: 62). Czasownik *meithrin* w języku polskim odpowiada takim wyrazom jak opiekować się, niańczyć (GPC online). Wzmianka o dworach odnosi się do artystycznej działalności poety. Dwóch Gruffyddów ojciec wymienia tylko z imienia. Tytułem wyjaśnienia należy dodać, że nadawanie tego samego imienia dziecku urodzonemu po śmierci brata lub siostry było znane w średniowieczu. Wierzono, że poprzez to samo imię dusza zmarłego dziecka odradzała się w nowym ciele. U niższych warstw społecznych istniał jednak przesąd, że „dziedziczenie” imienia po zmarłym mogło stanowić zły omen na przyszłość dziecka (Żołądź-Strzelczyk, 2006: 82–83). Opisy Rhobina, Rhysa i Gruffyddów pozwalają nam zakładać, że dzieci zmarły w okresie niemowlęctwa lub we wczesnym dzieciństwie. Uwagę ojciec poświęca również dwóm dziewczynkom, Sioned i Angharad. Sioned była wyjątkowo wylewna w okazywaniu uczuć ojcu, rzucając się mu na szyję z naręczem pocałunków: „Bu – och fi nad byw iach fai! / Sioned, hi a'm cusanai, / f'enaid coeth, fynudiaiu cain, / f'anwylyferch oedd fun aelfain” [„Sioned – gdyby tylko żyła! – całowała mnie/obdarowywała mnie pocałunkami; / moja droga/nieskalana, uprzejma/o nienagannych manierach, / szczupła, brązowo-oka dziewczynka/córeczka”] (Johnston, 1993: 64). Według definicji zawartej w *Geiriadur Prifysgol Cymru anwylyferch* oznacza drogą sercu dziewczynę, córkę, oblubienicę. *Anwylyferch* opisuje nie tylko relację ojciec-córka, ale również mężczyzna-ukochana. Jak wyjaśnia Eiry Miles, wspominając córki Sioned i Angharad, poeta zastosował konwencję pieśni miłosnych (*canu serch*) (Miles, 2002: 129). Angharad została zapamiętana przez ojca jako osoba czysta, nieskalana, bez grzechu, na co wskazują przymiotniki *glân* i *theg*: „Glân oedd ddarpar Angharad / a theg – gwae galon ei thad!” [„Angharad była dobra/czysta – żal ściska serce ojca!”] (Johnston, 1993: 64). Warto zauważyć, że w przypadku dziewczynek ojciec skupia uwagę głównie na takich cechach jak czystość, nieskazitelnność, niewinność. Taki opis nie dziwi, jeśli spojrzymy na zbiór prawa. *Cyfraith Hywel* zawiera liczne przepisy nawiązujące do dziewictwa kobiety przed zamążpójściem. Czystość kobieca pojawia się także w prozie i żywotach świętych. Deborah Youngs twierdzi, że opisy córek poety wpisują się w panujący w średniowiecznej Walii model wychowawczy. Dziewczynki kształcono na przyszłe matki i żony. Wymagano zatem od nich takich cech jak dobre maniere, posłuszeństwo, cnotliwość i bogobojność (Youngs, 2011: 465). W kolejnych liniijkach utworu autor daje upust swym emocjom. Stosuje metaforę obumarłego drzewa pozbawionego korzeni, niezdolnego wydawać liści, które ma symbolizować poetę. W ostatniej części autor zwraca się do Jezusa z prośbą o szybkie zjednoczenie z dziećmi. Dla poety dalsza egzystencja bez ukochanych pociech nie ma sensu. Z tego źródłowe-

go przekazu płynie przekonanie wynikające z wiary chrześcijańskiej, że życie nie kończy się z chwilą śmierci, a bytowanie na ziemi jest zaledwie preludium do wieczności boskiej.

Lewys Glyn Cothi należał do niezwykle płodnych twórców okresu średniowiecza. Lata kariery pisarskiej tego mistrza pióra przypadają na okres około 1447–1489 r. Poeta pochodził z Llanybydder w Carmarthenshire. *Marwnad Siôn y Glyn*, autorstwa tego wieszca walijskiej poezji, wyraża żal po stracie syna Siôna, który zmarł w wieku pięciu lat. Utwór powstał prawdopodobnie około 1450 r. Jak zaznacza Eiry Miles, obraz stworzony przez poetę jest dynamiczny, żywy, pełen emocjonalnej głębi (Miles, 2002: 130–133). W pierwszej części wiersza poeta ukazuje ogromny ból. Mówiąc o chłopcu, używa rzeczownika *tegan*: „Un mab oedd degan i mi” [„Jedyny syn był mi skarbem”] (Johnston, 1993: 102). *Tegan* oznacza skarb, klejnot, drogocenny przedmiot. W innym znaczeniu *tegan* odnosi się do dziecięcej zabawki. Za pomocą tego rzeczownika opisuje się także ukochaną osobę (GPC online). Wyraz ten sugeruje zatem, że dla ojca synek był nie tylko największym skarbem, ale także źródłem zabawy i uciechy, jego największą miłością. W kolejnej linijce Lewys Glyn Cothi nawołuje do Dwynwen, patronki miłości, której kaplica w Llandwyn w Anglesey przyciągała kochanków. Wierzono, że Dwynwen potrafiła wyleczyć z niespełnionej, nieszczęśliwej miłości. Stratę dziecka poeta opisuje wyrazem *gwa*e konotującym udrękę, boleść, nieszczęście, wielki smutek (GPC online). Poeta kończy tę część wiersza zdaniem: „Udo fyth yr ydwyf i / am benaig mabinogi” [„Płaczę za panem/księciem dzieciństwa/chłopięcych przygód, zabaw”] (Johnston, 1993: 102). Krótkiego komentarza wymaga zwrot „am benaig mabinogi”. *Penaig* dotyczy pana, przywódcy, księcia (GPC online). Wyraz *mabinogi* przywołuje na myśl cykl *Pedair Cainc y Mabinogi*, o którym była mowa wyżej. *Mabinogi* oznacza także dzieciństwo, beztrioskie zabawy wieku młodzieńczego. Wyraz *mab* denotuje chłopca, syna, młodzieńca (Breeze, 1997: 68–69). Dafydd Johnston przełożył walijski fragment na zwrot „the lord of boyhood tales”, tłumacząc literalnie „wódz chłopięcych opowieści” (Johnston, 1993: 103). Z kolei Tony Conran i Gwyn Williams sugerują, że Lewys Glyn Cothi czyni aluzję do średniowiecznego zbioru czterech opowieści. W angielskim przekładzie Tony’ego Conrana czytamy o „A Mabinogi chieftain” (Conran, 1992: 209). Wyraz *Mabinogi* zapisał tłumacz wielką literą, co wskazuje na nawiązanie do walijskich sag. W wersji Gwyn Williama mowa jest o „little story-book chieftain”, w polskim, dosłownym przekładzie „wódz książeczki z przygodami” (Williams, 1973: 78). Możliwe, że *Mabinogi* było ulubioną lekturą małego Siôna, znaną chłopcu z opowiadań ojca. W dalszej części poeta przedstawia obrazy wyjęte niczym pojedyncze kadry z życia chłopca ilustrujące utracony bezpowrotnie czas beztrioskich zabaw. Poeta wylicza przedmioty, które zawsze towarzyszyły dziecku, takie jak słodkie jabłuszko, ptaszek, biały kamyk, proca wystrugana z gałązki drzewa i miecz z drewna. Pograżony w żalobie ojciec wspomina także, że chłopiec bał się fujarki i stracha. Lewys Glyn

Cothi przywołuje wizerunek synka proszącego matkę o małą piłeczkę. Siôn każdemu ofiarował piosenkę, melodię, która ciągle płynęła z jego ust. Z tych chwytających za serce opisów czerpiemy wiadomości o zabawach dziecięcych w średniowiecznej Walii. Z przekazu poety dowiadujemy się o grach z piłką. Zabawy z procą i mieczem sugerują na chłopięce naśladownictwo potyczek na polu bitwy. Dzieciństwo umilały także dźwięki instrumentów muzycznych, na przykład wspomnianej piszczałki, której lękał się mały Siôn¹⁴. Rozpacz poety intensyfikuje się w kolejnych wersach gdzie autor dotyka kwestii wskrzeszenia biblijnego Łazarza. Wspomina również o przywróceniu życia siedmiu zmarłym przez Świętego Beuno¹⁵. Poeta pyta, dlaczego jego syna nie można natchnąć życiem. Jak drogi był Siôn ojcu, widzimy w dalszej części wiersza. Ojciec żałobnik podaje szereg rzeczowników poprzedzonych zaimkiem osobowym *fy* „mój”. Ojciec nazywa synka duszą, sercem, piosenką, mądrym poetą, snem, skarbem, świecą, pocałunkiem, siłą, pisklątkiem uczącym się poezji, skowronkiem, magikiem, młodością. Jak zauważa Eiry Miles, w wierszu Lewysa Glyn Cothiego powraca stały motyw ojca nauczyciela i mistrza (Miles, 2002: 128). W jednej z linijek wiersza poeta nazywa syna „*fy nghyw yn dysgu fy nghân*” [„moje pisklątko/dzieciątko uczące się mojej pieśni”] (Johnston, 1993: 104). Synek Lewysa Glyn Cothiego już od najwcześniejszych lat uczył się od ojca poezji, podobnie jak wspomniany wyżej Iorwerth, syn Gwilyma ap Sefnyna.

Marwnad i'w Fab pióra Ieuana Gethina jest przejmującym obrazem rozpaczki ojca po śmierci syna. *Marwnad* poety z Baglan w Glamorgan można także odczytywać jako manifestację buntu wobec straty dziecka. „*Dyn wyf a'i frath dan ei fron, /ac a'i welin y galon*” [„Jestem człowiekiem z przebitą pierśią, zranionym sercem”] (Johnston, 1993: 72), pisze autor we wstępie utworu. *Geiriadur Prifysgol Cymru* przy haśle *brath* notuje takie ekwiwalenty jak ukąszenie, ugryzienie, ugodzenie, zranienie (GPC online). W kontekście utworu wyraz ten potęguje fizyczne doznanie bólu po śmierci dziecka. Ból wywołany stratą jest niczym rana zadana ostrym narzędziem lub spowodowana ukąszeniem dzikiego, jadowitego zwierzęcia. Dalej poeta dodaje: „*heb awen mwy, heb un mab*” [„już bez natchnienia, bez syna”] (Johnston, 1993: 72). *Awen* de sygnuje muzę, źródło inspiracji pochodzące od sił nadprzyrodzonych. *Awen* łączy się z wyrazem *awenyddion* (liczba mnoga od *awenydd*) określającym po-

¹⁴ Przedmioty, którymi bawił się Siôn, synek Ieuana Gethina, przypominają niektóre gry i zabawki dzieci w Polsce w czasach średniowiecza. Szczegółowo na ten temat pisze D. Żołądź-Strzelczyk w kilku publikacjach (Żołądź-Strzelczyk, 2006: 170–189; Żołądź-Strzelczyk, 2013: 5–30).

¹⁵ Cuda dokonane przez Świętego Beuno zostały opisane w jego żywocie. Jedną z osób, która powstała ze zmarłych za sprawą tego świętego, jest Święta Winefride. Historia głosi, że Winefride została zamordowana przez księcia Caradoga po tym, jak odrzuciła jego względy. Krew, która wypłynęła z uciętej głowy kobiety, dała początek źródłu znanym z właściwości leczniczych. Ffynnon Gwenfrewi, święta studia Winefrydy, mieszcząca się w Holywell, Flintshire jest nazywana walijskim Lourdes (Rees, 1853: 299–308).

etów „natchnionych”, wyróżniających się zdolnościami profetycznymi (Lewis, 1976: 16; Owen, 2006: 148–149). Odnosząc się do słów poety, śmierć syna zabrała siły twórcze, chęć tworzenia. Ieuan Gethin wspomina także traumatyczny moment, gdy odkrył czarne znamię na ramieniu dziecka. Ta informacja pozwala sądzić, że chłopiec był ofiarą Czarnej Śmierci. W jednym z fragmentów autor zwraca się do syna „fy mebyn” [„mój chłopczyk, moje dzieciątko”] (Johnston, 1993: 72). *Mebyn* używane jest na opis niemowlaka lub małego dziecka (GPC online). Syn Ieuana Gethina, jak słusznie zauważa David Hale, zmarł prawdopodobnie we wczesnym dzieciństwie (Hale, 2018: 189). Uwaga autora w dalszej części utworu skupia się na doświadczanym bólu i rozpacz po śmierci dziecka. Poeta pisze o zranionym sercu zmienionym w lód, wielkim smutku, boleśnie odczuwanej ranie, duszy umierającej we wnętrzu ciała, oczach zmęczonych nieustannym płaczem, by znowu powrócić do wspomnień o zmarłym chłopcu. Cytując słowa poety: „Gŵr oedd Siôn a garodd saint, / ac urddol ar gyweirddaint” [„Siôn był chłopcem, który kochał świętych, był mistrzem w szarpaniu strun”] (Johnston, 1993: 74). Siôn był chłopcem posiadającym zdolności poetyckie. Nie bez znaczenia jest rzeczownik *eos*, którym posługuje się poeta opisując syna („f’*eos*”) (Johnston, 1993: 74). *Eos* oznacza słowika (GPC online). Porównując syna do wydającego piękne trele ptaka, poeta eksponuje pokłady twórcze zmarłego dziecka. Eiry Miles znajduje analogię pomiędzy synem autora a harfistą znanym jako Siôn Eos, na cześć którego inny poeta, Dafydd ab Edmwnd (1450–1497), napisał *marwnad*. Siôn Eos został stracony zgodnie z prawem angielskim za zabójstwo człowieka podczas bójki (Miles, 2002: 128). Ostatnia część wiersza zawiera skargę do sił wyższych na obojętność na prośby poety wyrwania syna ze szponów śmierci. Strapiony ojciec zwracał się do świętych, Marii i jej syna, Jezusa. W akcie rozpaczy ślubiwał dary wotywny w postaci złota jako formę wdzięczności za ocalenie Siôna. Chciał nawet wyruszyć do Chester, średniowiecznego miejsca kultu i licznych pielgrzymek. W Chester mieścił się St John Church, gdzie przechowywano znaną z cudów relikwię Rood of Chester, krucyfiks wykonany z kawałka drewna pochodzącego z krzyża, na którym, jak wierzą, zawisł Jezus. Do Rood of Chester odwoływało się wielu walijskich poetów, między innymi Maredudd ap Rhyd (Fulton, 2011: 156–158). Prośby Ieuana Gethina nie zostały wysłuchane i syn zmarł. Poeta porównuje Boga do Anglika. Bóg jest nieczuły i obojętny na krzywdę ojca, tak jak Anglik względem Walijczyka. Ta uderzająca aluzja jest refleksem długotrwałego angielsko-walijskiego konfliktu, który w średniowieczu przybrał formę walk o niepodległość Walii w latach 1266–1284. Polityka antywalijska zakończyła się podpisaniem Aktów Unii w XVI w., które aneksowały Walię do Anglii¹⁶.

¹⁶ Jaskrawą ilustracją wysiłków narodu walijskiego wyzwolenia się spod jarzma angielskiego jest poezja profetyczna znana jako *canu darogan*. Przedstawiciele tego nurtu głosili, że pewnego dnia *mab darogan* wybawi uciemiężony kraj z rąk Anglików i przywróci jego dawną świetność. Więcej na ten temat: Jarman, 1976b: 115 i Jones, 2013.

Ieuan Gethin opłakiwał także córkę w *Marwnad i'w Ferch*. W pierwszej strofie wiersza Ieuan Gethin zapowiada, że upamiętni córkę w formie *awdl* i *englyn*, a nie *cywydd*. Autor posługuje się w tym miejscu terminologią właściwą dla średniowiecznej poezji walijskiej. *Englyn* odnosi się do rodzaju wiersza zbudowanego z trzech lub czterech wersów (Johnston, 2006: 699–700). *Awdl* składa się z wielosylabowych wersów, w których rym pada na ostatnią sylabę (Johnston, 2006: 148). *Cywydd* ma bardziej złożoną strukturę. Ten typ wiersza obejmuje rymujące się dwuwersy złożone z siedmiu sylab. Ostatnia sylaba akcentowana tworzy rym z sylabą nieakcentowaną (Johnston, 2006: 542–543). W jeden poniedziałkowy dzień poecie odebrano córkę. Stratę autora wyrażają czule słowa, którymi opisuje dziewczynkę: „Ceird merch; cariad ym oedd” [„Ukochana dziewczynka, moja miłość”] (Johnston, 1993: 80). W kolejnych fragmentach wiersza poeta odsłania ogromną rozpacz po śmierci córki. Mówiąc o swym cierpieniu, używa metafory wyjącego z bólu wilka. Stan ducha poety określają takie zwroty jak złamane serce czy łzy płynące strumieniami. W wierszu powraca motyw złości na Boga. Utwór kończy rozmowa poety z żoną. Dla kobiety sposobem na ukojenie bólu jest samobójstwo. Ojciec odrzuca myśl o ucieczce w śmierć, twierdząc, że ratunkiem w żałobie jest post, modlitwa i odwołanie do świętych, Świętego Cynina i Świętego Dawida.

Zaprezentowany materiał skłania do wniosku, że dziecko zajmowało ważną pozycję w średniowiecznej literaturze walijskiej. Wyjątkowa atencja, z jaką podchodzono do dziecka, widoczna jest w następujących aspektach: a) ochrona życia dziecka w tekstach prawnych poprzez penalizację czynów zagrażających życiu matki i nienarodzonego dziecka, b) istnienie prawnych regulacji zapewniających dobrobyt dziecka w pierwszym okresie życia, takich jak obowiązek finansowego wsparcia przez ojca, wspólna opieka nad dziećmi po ustaniu małżeństwa, c) rodzicielstwo zastępcze jako dodatkowa forma wspomagająca wychowanie, d) równy status dzieci prawych i nieprawych, e) relacja rodzic-dziecko, trauma po utracie dziecka, śmierć dziecka jako stałe motywy w literaturze.

Na podstawie zgromadzonych źródeł można zrekonstruować cykl życia dziecka w średniowiecznej Walii. Okres wczesnego dzieciństwa (do około siódmego roku życia) dziecko spędzało w rodzinie biologicznej. Jeśli matka nie żyła lub nie sprawowała władzy rodzicielskiej, dziecko przekazywano ojcu. Ojciec miał obowiązek wspierać potomstwo, zarówno urodzone w związku małżeńskim, jak i poza nim. Ważnym ceremoniałem towarzyszącym narodzinom był chrzest i nadanie imienia. Na tym etapie życia dziecka ojciec dokonywał aktu uznania i włączenia do swej rodziny. Około siódmego roku życia dziecko przekazywano pod opiekę rodziców zastępczych do osiągnięcia pełnoletności, co w przypadku dziewczynek określano na lat dwanaście, a chłopców czternaście. Rodzicielstwo zastępcze tworzyło sztuczne, trwałe więzi prawne pomiędzy przysposobionym a przysposabiającymi i ich dziećmi.

W świetle prawa dziecko nie miało pełnej zdolności do czynności prawnych do momentu uzyskania lat sprawnych. W wieku siedmiu lat chłopcy nabywa-

li ograniczoną zdolność do czynności prawnych. Prawo zezwalało wówczas na składanie przysięgi. Ważną funkcję w rodzinie pełnił ojciec. Zgodnie z prawem ponosił odpowiedzialność za wszelkie czyny niedozwolone popełnione przez dzieci. Prawo zezwalało mu także na stosowanie kar cielesnych, choć, zaznaczyć trzeba, nie znajdujemy śladów tej praktyki w prozie walijskiej okresu średniowiecza. Literatura walijska pokazuje także ewolucję zwyczajów dotyczących rodziny, zwłaszcza wychowywania dziecka. Za pośrednictwem wpływów anglo-normańskich zwiększono rolę zwierzchnika feudalnego, który decydował w sprawach zawarcia małżeństwa i założenia rodziny oraz edukacji dzieci.

Podsumowując, literatura średniowiecznej Walii pozwala nam zrewidować pogląd dominujący w niektórych publikacjach naukowych, jakoby w okresie średniowiecza dzieci były grupą społeczną zepchniętą na margines i pozbawioną wszelkich praw (Ariès, 1995)¹⁷. Kазus średniowiecznej Walii dostarcza dowodów na to, że dzieci korzystały z ochrony prawnej. Obecność literatury dziecięcej, przykładem której jest *Pais Dinogad, czy marwnadau*, poświęconych zmarłym dzieciom świadczy o tym, że dzieci znajdowały się w centrum zainteresowań pisarzy i poetów.

BIBLIOGRAFIA

- Andrews, R.M. (2007). Introduction. W: *Welsh court poems* (XXVII –LI). Cardiff: University of Wales Press.
- Ariès, P. (1995). *Historia dzieciństwa. Dziecko i rodzina w dawnych czasach* (tłum. M. Ochab). Gdańsk: Wydawnictwo Marabut.
- Breeze, A. (1997). *Medieval Welsh literature*. Dublin: Four Courts Press.
- Breeze, A. (2009). *The origins of the Four Branches of the Mabinogi*. Leominster: Gracewing.
- Breeze, A. (2018). The dates of the Four Branches of the Mabinogi, *Studia Celtica Posnaniensia*, 3/1, 47–62.
- Buczek-Zawiła, A. (2012). Najwcześniejsza literatura walijska. W: A. Oleśkiewicz (red.), *Wielka historia literatury anglojęzycznej*. Tom 1. Literatura wczesnośredniowieczna do roku 1066 (361–386). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Conran, T. (tłum.). (1992). *Welsh verse*. Bridgend: Seren.
- Charles-Edwards, T.M. (2013). *Wales and the Britons, 350–1064*. Oxford: Oxford University Press.
- Davies, S. (tłum.). (2007). *The Mabinogion*. Oxford: Oxford University Press.
- Fulton, H. (2011). The outside within: medieval Chester and North Wales as a social space. W: C.A.M. Clarke (red.), *Mapping the medieval city: space, place and identity in Chester c. 1200–1600* (149–168). Cardiff: University of Wales Press.

¹⁷ Trudno poprzeć tezę głoszoną w opracowaniu Phillipe’a Ariès’a, wielokrotnie cytowanym w światowej literaturze naukowej dotyczącej dziecka i dzieciństwa, że średniowiecze nie interesowało się dzieckiem i jego problemami, a więzi rodzicielsko-dziecięce praktycznie nie istniały. Polemiki z tym stanowiskiem podjęła się profesor Dorota Żołądź-Strzelczyk na bazie polskiego materiału literacko-historycznego (Żołądź-Strzelczyk, 2006: 262). W kontekście Walii poglądy Ariès’a na temat obrazu dziecka poddali pod dyskusję między innymi Eiry Miles (2002: 145) i David Hale (2018: 180–187).

- Fulton, H. (2019). Britons and Saxons: the earliest writing in Welsh. W: G. Evans, H. Fulton (red.), *The Cambridge history of Welsh literature* (26–51). Cambridge: Cambridge University Press.
- Geiriadur Prifysgol Cymru. *A Dictionary of the Welsh Language*. University of Wales Centre for Advanced Welsh & Celtic Studies, 2014, <http://geiriadur.ac.uk>. [dostęp: 25.02.2021].
- Hale, D. (2018). Death and commemoration in late medieval Wales. University of South Wales, PhD thesis. <https://pure.southwales.ac.uk>. [dostęp: 20.02.2022].
- Heinz, S. (2010). Afterlife and Celtic concepts of the Otherworld. W: L. Sikorska (red.), *These stories beren witnesse. The landscape of the afterlife in medieval and post-medieval imagination* (43–58). Frankfurt: Peter Lang.
- Huws, B. (2018). The poet as a healer. *Transactions of the Physicians of Myddfai Society / Trafodion Cymdeithas Meddygon Myddfai, 2011–2017*, 143–149.
- Jarman, A.O.H. (1976a.). Aneirin – The Gododdin. W: A.O.H. Jarman, G.R. Hughes (red.), *A guide to Welsh literature*, Tom 1 (68–80). Swansea: Christopher Davies.
- Jarman, A.O.H. (1976b.). The later cyfneirdd. W: A.O.H. Jarman, G.R. Hughes (red.), *A guide to Welsh literature*, Tom 1 (98–122). Swansea: Christopher Davies.
- Jenkins, D. (red./tłum.). (1990). *The law of Hywel Dda: law texts from medieval Wales*. Llandysul: Gomer Press.
- Johnston, D. (tłum.). (1993). *Galar y Beirdd. Marwnadau Plant. Poet's grief. Medieval Welsh elegies for children*. Cardiff: Tafol.
- Johnston, D. (2006). Englyn. W: J.T. Koch (red.), *Celtic culture: a historical encyclopedia*. Tom 1 (699–700). Santa Barbara, California: ABC-Clío.
- Johnston, D. (2006). Cywydd. W: J.T. Koch (red.), *Celtic culture: a historical encyclopedia*. Tom 1 (542–543). Santa Barbara, California: ABC-Clío.
- Johnston, D. (2006). Awdl. W: J.T. Koch (red.), *Celtic culture: a historical encyclopedia*. Tom 1 (148). Santa Barbara, California: ABC-Clío.
- Jones, A.L. (2013). *Darogan. Prophecy, lament and absent heroes in medieval Welsh literature*. Cardiff: University of Wales Press.
- Lewis, Ceri W. (1976). The historical background of early Welsh verse. W: A.O.H. Jarman, G.R. Hughes (red.), *A guide to Welsh literature*, Tom 1 (11–50). Swansea: Christopher Davies.
- Luft, D. (2019). Commemorating the past after 1066: tales from the Mabinogion. W: G. Evans, H. Fulton (red.), *The Cambridge history of Welsh literature* (73–92). Cambridge: Cambridge University Press.
- Miles, E. (2002). Y darlun o blant yn llenyddiaeth Gymraeg yr Oesoedd Canol. Thesis, Swansea University. <http://cronfa.swan.ac.uk/Record/cronfa42250>. [dostęp: 20.02.2022].
- Ni Chonail, B. (2008). Child-centred law in medieval Ireland. W: R. Davis, T. Dunne (red.), *The empty throne: childhood and the crisis of modernity* (1–31). Cambridge: Cambridge University Press.
- Owen, A.P. (2006). Awen. W: J.T. Koch (red.), *Celtic culture: a historical encyclopedia*. Tom 1 (148–149). Santa Barbara, California: ABC-Clío.
- Rees, W.J. (red.). (1853). *Lives of the Cambro-British saints*. Llandoverly: W. Rees, London, Longman & Co.
- Rees, W. (1920). The Black Death in Wales, *Transactions of the Royal Historical Society*, 3, 115–135.
- Smith, L.B. (1992). Fosterage, adoption and god-parenthood, *Welsh History Review*, 16/1, 1–35.
- Smith, J.B. (2006). Brut y Tywysogyon. W: J.T. Koch (red.), *Celtic culture: a historical encyclopedia*. Tom 1 (299–300). Santa Barbara, California: ABC-Clío.

- Williams, J. (red.). (1860). *Brut y Tywysogion, or The Chronicle of the Princess*. London: Longman, Green, Longman and Roberts.
- Williams, I. (red.). (1930). *Pedeir Keinc y Mabinogi allan o Lyfr Gwyn Rhydderch*. Caerdydd: Gwasg Prifysgol Cymru.
- Williams, G. (tłum.). (1973). *Welsh poems: sixth century to 1600*. London: Faber and Faber.
- Youngs, D. (2011). 'For the preferment of their marriage and bringing up in their youth': The Education and Training of Young Welshwomen, c.1450–c.1550, *The Welsh History Review / Cylchgrawn Hanes Cymru*, 25 (4), 463–485.
- Żołądź-Strzelczyk, D. (2006). *Dziecko w dawnej Polsce*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Żołądź-Strzelczyk, D. (2013). A cacek też dużo było. Zabawki dziecięce na ziemiach polskich w średniowieczu i epoce nowożytnej, *Kwartalnik Historyczny*, CXX, 5–30.